

4. Вольтер. Философские трактаты и диалоги: антология мудрости/ Вольтер. – М.: Эксмо, 2005. – 432 с.
5. Гильдебранд. Д. Этика /Д. фон Гильдебран. – СПб.: Алетейя, 2001 г. – 569 с.
6. Гегель Г.В.Ф. Работы разных лет. В двух томах / Гегель Г.В.Ф. – М.:Мысль, – 1970.–668 с.
7. Гуссерль Эд. Собрание сочинений. Т. 3 . Логические исследования. Т. 2 (1) / Перев. с нем. В.И. Молчанова. – М.: Гнозис, Дом интеллектуальной книги, 2001– С.470.
8. Золотухин В.М. Терпимость и толерантность: сходство и различие / В.М. Золотухин // Вестник КузГТУ. - 2003. - №2. - С. 94-100.
9. Золотухин В.М. Толерантность как проблема философской антропологии: дис. ... д-ра филос. наук: 09.00.13. / В.М. Золотухин. – Кемерово: РГБ, 2007.
10. Краткий словарь современных понятий и терминов. – М.: Наука, 1993. – 480 с.
11. Кьеркегор С. Страх и трепет /С. Кьеркегор. Пер. с дат. М.: Республика, – 1993. – 383 с
12. Локтев К. И. Толерантность как критерий проявления духовности / К. И. Локтев// Вестник Русской христианской гуманитарной академии. – 2013. -Том 14. Выпуск 1. – С. 238-245.
13. Локк Дж. Сочинения в трех томах: Т. 3./ Дж. Локк. – М.: Мысль, 1988. – 668 с.
14. Одум Ю. Основы экологии/ Ю. Одум. – М.: Мир, 1975. – 742 с.
15. Оксфордский словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/tolerance>
16. Омерустаоглу А. Толерантность как условие существования личности в социальном пространстве/ А. Омерустаоглу// Вестник ВЭГУ. – 2016. – № 6 (86)
17. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии/ С.Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1973. – 424 с.
18. Соловьёв В.С. Спор о справедливости // Соловьёв В.С. Сочинения в 2-х томах. М., 1989. т.2. С.509.
19. Тиллих Пауль. Мужество быть /Перевод Т.И.Вевюрко Р.Tillich. The courage to be. N.Y., 1952 /П.Тиллих. Избранное. – М.: "Юрист", – 1995. – стр. 7-131
20. Толерантность: сб. науч. статей / под ред. М. Б. Хомякова. Екатеринбург, – 2000
21. Уолцер М. Про толерантність / Майкл Уолцер; Пер. з англ. М.Лупішко. – Харків: Видавнича група "РА-Каравела", – 2003. – 148 с.
22. Философский словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.harc.ru/slovar/2189.html>
23. Фихте И.Г. Сочинения. В 2-х т. Т. 2. / И.Г.Фихте – СПб.: Мифрил, 1993. – 798 с.
24. Хамитов Н.В. Философия: Бытие. Человек. Мир от метафизики к метаантропологии. / Н.В.Хамитов. – Киев : КНТ, 2015. – 268 с.
25. Хамітов Н.В. Самотність у людському бутті. Досвід метаантропології . Х 69 2-ге вид.перероб та доп./ Н.В.Хамітов. – К.: «КНТ», – 2017. – 370 с.
26. The Encyclopedia of Philosophy / Ed by P.Edwards. London.:–1967. Vol.8. –P 143-146.

Павелків Катерина Миколаївна

Кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов,

Рівненський державний гуманітарний університет

ДІЯЛЬНІСНО-ПОВЕДІНКОВИЙ КОМПОНЕНТ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Pavelkiv K. M.

candidate of pedagogical sciences,

docent of Foreign Languages Department,

Rivne State University of Humanities

ACTIVITY-BEHAVIORAL COMPONENT OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL SPHERE SPECIALISTS.

Анотація. У статті представлено результати емпіричного дослідження діяльнісно-поведінкового компоненту іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. Діагностика актуального рівня діяльнісно-поведінкового компоненту іншомовної компетентності здійснювалася за допомогою методик: Аналіз результатів кейс-навчання у соціальній сфері; Опитувальник «Адаптація особистості до нового соціокультурного середовища» (Тест Л. Янковського, адаптований Ю. Рябовою), Тест-опитувальник соціально-комунікативної компетентності; Анкета визначення ролі іншомовної підготовки у навчальній діяльності студентів (авторська адаптація опитувальника О. Можаровської). Встановлено, що лише 3% досліджуваних використовують іноземну мову для навчання та спілкування. Натомість, переважна більшість (більше 50%) мають незадовільний рівень, який не дозволяє використовувати іноземну мову для вирішення навчальних і професійних завдань. Висвітлено напрями педагогічної корекції рівня іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

Summary. The article presents empirical research results of activity-behavioral component of foreign language competence of future socialist sphere specialists. Current level of activity-behavioral component of foreign language competence diagnostics were performed using the following methods: Analysis of case study results in social sphere; Questionnaire “Personality adaptation to new social and cultural environment” (Test of Yankovsky L., adapted by Riabova Y.), Questionnaire-test of social and communicative competence; Questionnaire of role foreign language training determines in educational activity of students (author’s adaptation of the questionnaire of Mozharovska O.). It was established that only 3% of students under study use foreign language for studying and communication. However the majority (more than 50%) has unsatisfactory level that does not allow to use foreign language for educational and professional tasks solving. The article presents the directions of pedagogical correction of foreign language training level of future social sphere specialists.

Ключові слова: *іншомовна компетентність, іншомовна підготовка, структура іншомовної компетентності, фахівці соціальної сфери, діяльнісно-поведінковий компонент.*

Key words: *foreign language training, structure of foreign language competence, specialists of social sphere, activity-behavioral component.*

Постановка проблеми.

Нормативно-правова база сучасної освіти в Україні (Національна доктрина розвитку освіти України XXI ст., Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Проект Ради Європи «Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття як нове бачення міжкультурної освіти» та інші документи) пріоритетними цілями професійної підготовки випускників вищої школи визначає їх конкурентоспроможність, професійну та іншомовну компетентність, володіння ключовими компетенціями (політичними, соціальними, міжкультурними, мовленнєвими, інформаційними, самоосвітніми).

Випускники закладів вищої освіти повинні володіти іншомовною компетентністю, достатньою для вільного мовлення для досягнення соціальних, навчальних і професійних цілей [5].

Відповідно, провідним завданням іншомовної підготовки майбутніх фахівців в умовах університету виступає забезпечення їх конкурентоздатності на внутрішньому та міжнародному ринках праці, сприяння академічній і професійній мобільності, набуття ними лінгвістичного потенціалу як передумови професійного зростання.

Аналіз досліджень і публікацій.

Сучасні дослідження у сфері іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери характеризуються розробкою науковцями і практиками вихідних умов формування іншомовної компетентності – обґрунтування її структури, цілей та очікуваних результатів; вивчення змісту іншомовної підготовки та методів її забезпечення.

Так, О. Канюк, досліджуючи іншомовну підготовку майбутніх соціальних працівників, визначає очікуваним результатом набуття ними іншомовної компетентності як здатності до встановлення, розвитку і поглиблення контактів в ситуаціях іншомовного спілкування для досягнення соціально-значимих цілей [2].

О.В. Сидорчук, вивчаючи комунікативні задачі у процесі іншомовної підготовки майбутніх фахівців, вбачає очікуваний результат у

іншомовній комунікативній компетентності як здатності до ефективної кооперативної взаємодії з представниками різних соціальних страт і полікультурних осередків [6].

С.І. Костицька та І.І. Зуєнок у своїй роботі відзначають основний принцип іншомовної підготовки майбутніх фахівців як орієнтацію на дієвість мовленнєвої діяльності студентів, спрямованої на вирішення навчальних або реальних професійних проблем [3].

Дослідниця процесу іншомовної підготовки О. Тимошук визначає наявність суперечностей між оволодінням студентами певним обсягом знань і умінь з іноземної мови і практичним їх застосуванням, викликаним порушенням принципу зв’язку навчання з життям, теорії з практикою [7]. До схожого висновку приходять у своїх міркуваннях І.І. Мигович щодо переважання репродуктивного характеру навчання [4].

Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми. Теоретичне обґрунтування цілей, змісту та очікуваних результатів іншомовної підготовки майбутніх фахівців вимагає емпіричних досліджень, здатних висвітлити актуальний стан проблеми в університетах. На підставі такого аналізу можна формулювати напрямки педагогічної корекції рівня іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, визначати основні тенденції формування, визначати пріоритетні цілі та завдання.

Цілі статті. Відповідно до проведеного аналізу літератури, цілями нашого дослідження є: емпіричне вивчення рівня сформованості діяльнісно-поведінкового компоненту іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери; визначення основних напрямів педагогічної корекції процесу іншомовної підготовки в умовах університету.

Основний матеріал.

Діагностика рівня сформованості діяльнісно-поведінкового компоненту іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери здійснювалася нами за допомогою попередньо обґрунтованих критеріїв та підібраних інструментів для їх емпіричного вивчення:

– Діяльнісний критерій – методика «Аналіз результатів кейс-навчання у соціальній сфері» для

аналізу рівня іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери при розв'язанні навчальних професійних кейсів;

– Соціокультурний критерій –

Опитувальник «Адаптація особистості до нового соціокультурного середовища» (Тест Л. Янковського, адаптований Ю. Рябовою) з метою охарактеризувати рівень адаптивності, конформності та відчуженості студентів у нових соціокультурних ситуаціях іншомовної взаємодії; визначити переважаючий тип соціокультурної адаптації;

– Комунікативний критерій – «Тест-опитувальник соціально-комунікативної компетентності» для вивчення рівня соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери із урахуванням комунікативних бар'єрів: нетерпимості до невизначеності, незграбності, конформності, інтолерантності, орієнтованості на уникнення невдач;

– Практичний критерій – Анкета визначення ролі іншомовної підготовки у навчальній

діяльності студентів (авторська адаптація опитувальника О. Можаровської) щоб визначити спрямованість майбутніх фахівців соціальної сфери на оволодіння іншомовною компетентністю; оцінити роль і значення іноземної мови як навчальної дисципліни у професійній підготовці молоді; охарактеризувати інтереси студентів у процесі іншомовної підготовки.

Участь у дослідно-експериментальній роботі взяли 572 майбутні фахівці соціальної сфери – студенти I-IV курсів спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота».

Дослідження діяльнісного критерію іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери реалізовувалося через аналіз результатів кейс-навчання у соціальній сфері з метою визначення рівня іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери при розв'язанні навчальних професійних кейсів; виявлення сильних і слабких сторін іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Одержані результати висвітлено у табл. 1.

Таблиця 1.

Дослідження рівня іншомовної компетентності студентів за допомогою кейсів на констатувальному етапі експерименту

№	Рівні	Експериментальні групи		Контрольні групи	
		Абсолютні величини	Відсоткові величини	Абсолютні величини	Відсоткові величини
I	<i>Оформлення результатів</i>				
1	Творчий	32	12,65	37	11,60
2	Середній	84	33,20	109	34,17
3	Достатній	127	50,20	160	50,16
4	Незадовільний	10	3,95	13	4,08
II	<i>Зміст сформульованих висновків і результатів</i>				
1	Творчий	27	10,67	32	10,03
2	Середній	61	24,11	81	25,39
3	Достатній	124	49,01	151	47,34
4	Незадовільний	41	16,21	55	17,24
III	<i>Захист результатів іноземною мовою</i>				
1	Творчий	25	9,88	33	10,34
2	Середній	66	26,09	88	27,59
3	Достатній	115	45,45	128	40,13
4	Незадовільний	47	18,58	70	21,94
<i>Загалом по вибірці</i>		253	100	319	100

Згідно порівняння результатів кейс-навчання за трьома шкалами, найважче студентам дається саме презентація і захист результатів роботи над кейсом: 18,58% опитаних експериментальних груп і 21,94% учасників контрольних груп виконують це завдання на незадовільному рівні. Це підтверджує попередньо одержані результати діагностики когнітивного критерію щодо недостатньої сформованості у майбутніх фахівців навичок усного мовлення. Більш високі оцінки одержали

досліджувані за шкалою оформлення результатів: 3,95% і 4,08% молоді експериментальних і контрольних груп мають незадовільний рівень представлення письмових результатів роботи над кейсами. Це, на нашу думку, може свідчити про відповідальність і зацікавленість молоді до роботи з професійними кейсами на соціальну тематику. Однак, узагальнені результати кейс-навчання майбутніх фахівців соціальної сфери (див. табл. 2) не є оптимальними.

Таблиця 2.

Рівні кейс-навчання студентів на констатувальному етапі експерименту

№	Рівні	Експериментальні групи		Контрольні групи	
		Абсолютні величини	Відсоткові величини	Абсолютні величини	Відсоткові величини
1	Творчий	28	11,07	34	10,66
2	Середній	70	27,67	93	29,15
3	Достатній	122	48,22	146	45,77
4	Незадовільний	33	13,04	46	14,42
Загалом по вибірці		253	100	319	100

Так, переважна кількість студентської молоді демонструє достатній рівень застосування іншомовних знань для вирішення професійних завдань (48,22% у експериментальних групах і 45,77% у контрольних групах). Кількість студентів, як не готові здійснювати роботу над іншомовними кейсами переважає над кількістю молоді (незадовільний рівень зафіксовано у 13,04% учасників експериментальних груп і 14,42% досліджуваних контрольних груп), які роблять це на творчому рівні (творчий рівень прояву діяльнісно-поведінкового компоненту іншомовної компетентності притаманний лише 11,07% і 10,66% майбутніх фахівців експериментальних і контрольних груп відповідно).

Потребують корекції не лише іншомовні знання й уміння майбутніх фахівців соціальної сфери, але й готовність їх застосовувати для розв'язання професійних завдань, що було нами враховано при проектуванні методичної системи формування іншомовної компетентності.

Дослідження соціокультурного критерію іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери було спрямоване на характеристику рівня адаптивності, конформності та відчуженості студентів у нових соціокультурних ситуаціях іншомовної взаємодії; визначення переважаючого типу соціокультурної адаптації. Відповідно, було застосовано опитувальник «Адаптація особистості до нового соціокультурного середовища» (Тест Л. Янковського, адаптований Ю. Рябовою).

Адаптивний тип соціокультурної комунікації відображає активну позицію особистості щодо впливу на ситуацію взаємодії із метою досягнення змін норм, цінностей, форм, діяльності, які індивід прагне засвоїти [1]. Такий тип соціокультурної адаптації притаманний 28,06% студентів експериментальних груп і 27,27% учасників контрольних груп (див. табл. 3).

Таблиця 3.

Типи соціокультурної адаптації студентів на констатувальному етапі експерименту

№	Типи адаптації	Експериментальні групи		Контрольні групи	
		Абсолютні величини	Відсоткові величини	Абсолютні величини	Відсоткові величини
1	Адаптивний	71	28,06	87	27,27
2	Конформний	113	44,66	146	45,77
3	Відчужений	69	27,27	86	26,96
Загалом по вибірці		253	100	319	100

Однак, для переважної більшості досліджуваних характерний протилежний, конформний тип соціокультурної адаптації: 44,66% учасників експериментальних груп і 45,77% досліджуваних контрольних груп, коли особистість обирає стратегію пасивного пристосування. Такі високі показники конформного типу соціокультурної адаптації майбутніх фахівців соціальної сфери ми пов'язуємо з рівнем іншомовної компетентності студентів. Молодь, будучи невпевненою у своїй іншомовній компетентності намагається уникнути невдачі в комунікаціях і тому обирає конформний тип пристосування.

Було встановлено, що значна частина досліджуваних (27,27% у експериментальних групах і 26,96% – у контрольних) взагалі обирає тактику відчуження як протиставлення своїх інтересів інтересам іншомовної комунікації та відмові у взаємодії. На нашу думку, упровадження

методичної системи формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери дозволить підвищити самооцінку студентами власних іншомовних знань і умінь та сприятиме формуванню більш активного способу пристосування до умов соціокультурної взаємодії.

Дослідження комунікативного критерію іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери характеризувалося вивченням рівня соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери із урахуванням комунікативних бар'єрів: нетерпимості до невизначеності, незграбності, конформності, інтолерантності, орієнтованості на уникнення невдач. Для цього застосовувався стандартизований тест-опитувальник соціально-комунікативної компетентності. Згідно з опитувальником, визначався рівень прояву у досліджуваних комунікативних бар'єрів, як представлено у табл. 4.

Особливості соціально-комунікативної компетентності студентів на констатувальному етапі експерименту

№	Типи некомпетентності	Експериментальні групи		Контрольні групи	
		Абсолютні величини	Відсоткові величини	Абсолютні величини	Відсоткові величини
1	Соціально-комунікативна незграбність	53	20,95	59	18,50
2	Нетерпимість до невизначеності	25	9,88	34	10,66
3	Надмірне прагнення до конформності	52	20,55	73	22,88
4	Підвищене прагнення до статусного зростання	44	17,39	51	15,99
5	Орієнтація на уникнення невдач	58	22,92	77	24,14
6	Фрустраційна інтолерантність	21	8,30	25	7,84
Загалом по вибірці		253	100	319	100

Соціально-комунікативна незграбність проявляється у процесі спілкування підвищеною тривожністю, сором'язливістю, замкненістю, скутістю, невмінням підтримати розмову. Значні одержані результати за цією шкалою (20,95% у експериментальних і 18,50% у контрольних групах) ми вважаємо наслідком невпевненості студентів у своїх іншомовних знаннях, уміннях, низьким рівнем компетентності – це викликає бажання дистанціюватися, уникнути невдачі, бути непримітним і не дозволяє конструктивно взаємодіяти з іншими суб'єктами спілкування.

Нетерпимість до невизначеності характеризується уникненням комунікативних ситуацій, роздратуванням при потребі прийняття рішення, неможливості планувати взаємодію з іншими. За цією шкалою на констатувальному етапі експерименту діагностовано 9,88% і 10,66% респондентів експериментальних і контрольних груп.

Надмірне прагнення до конформності констатує наявність захисних форм поведінки молоді, коли вони готові перестати проявляти себе і свою індивідуальність, повністю розчинившись у групі інших. Означений бар'єр виявлено у 20,55% опитаних експериментальних груп і 22,88% досліджуваних контрольних груп.

Орієнтація на уникнення невдач супроводжується небажанням ініціювати комунікативну взаємодію, прагненням її уникнути – 22,92% досліджуваних експериментальних і 24,14% учасників контрольних груп.

Фрустраційна інтолерантність може вказувати на нестачу самовладання, саморегулювання у процесі комунікацій, мовну нестриманість, вона

констатована у 8,30% і 7,84% учасників експериментальних і контрольних груп відповідно.

Таким чином, було виявлено основні мовні бар'єри майбутніх фахівців соціальної сфери, найбільш значущими з яких є соціально-комунікативна незграбність, надмірне прагнення до конформності та орієнтація на уникнення невдач. Означені бар'єри характеризуються нами як захисні реакції не нестачу реальних комунікативних ситуацій при вивченні іноземних мов, страх молоді не відповідати уявленням про норми. Корекція означених бар'єрів убачається нами в збільшенні кількості часу для вивчення мови, створенням реальних комунікативних задач на професійну взаємодію, застосування ситуацій успіху при досягненні цілей взаємодії.

Дослідження практичного критерію іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери проводилося із завданнями визначення спрямованості майбутніх фахівців соціальної сфери на оволодіння іншомовною компетентністю; оцінки ролі і значення іноземної мови як навчальної дисципліни у професійній підготовці молоді; характеристики інтересів студентів у процесі іншомовної підготовки. Для цього була використана анкета визначення ролі іншомовної підготовки у навчальній діяльності студентів (авторська адаптація опитувальника О. Можаровської).

Анкета характеризується відповідями студентів щодо можливості спілкування іноземною мовою, читання професійної літератури, баченням ролі іноземної мови у роботі фахівця соціальної сфери. Результати оцінки студентів подано у табл. 5.

Застосування іноземної мови у професійній діяльності, на констатувальному етапі експерименту

№	Рівні застосування	Експериментальні групи		Контрольні групи	
		Абсолютні величини	Відсоткові величини	Абсолютні величини	Відсоткові величини
1	Творчий	7	2,77	9	2,82
2	Середній	35	13,83	42	13,17
3	Достатній	69	27,27	77	24,14
4	Незадовільний	142	56,13	191	59,87
Загалом по вибірці		253	100	319	100

Як видно з одержаних даних опитування, лише 2,77% респондентів експериментальних груп і 2,82% досліджуваних контрольних груп використовують іноземну мову для навчання та спілкування. Натомість, переважна більшість досліджуваних (56,13% у експериментальних і 59,87% у контрольних групах) мають незадовільний рівень, тобто взагалі не використовують іноземну мову в повсякденному житті чи для вирішення навчальних / професійних завдань. Таким чином, у студентів відсутнє мовне середовище, яке сприяє набуттю досвіду і високого рівня іншомовної компетентності. Корекцію означеного стану ми вбачаємо у введенні у процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери дисциплін іноземною мовою; створення додаткових навчальних завдань для студентів, виконання яких потребує пошуку іншомовної літератури чи контенту.

Висновки і перспективи.

У дослідженні визначено рівень сформованості діяльнісно-поведінкового компоненту іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери за діяльнісним, соціокультурним, комунікативним і практичним критеріями. Встановлено, що потребують корекції не лише іншомовні знання й уміння майбутніх фахівців соціальної сфери, але й готовність їх застосовувати для розв'язання професійних завдань. Відповідно до емпіричних даних сформульовано напрями організації іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери: проектування методичної системи формування іншомовної компетентності; збільшення кількості часу для вивчення мови; створення реальних комунікативних задач на професійну взаємодію; застосування ситуацій успіху при досягненні цілей взаємодії; введення у процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери дисциплін іноземною мовою; створення додаткових навчальних завдань для студентів, виконання яких потребує пошуку іншомовної

літератури чи контенту. Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у експериментальному підтвердженні ефективності запропонованих педагогічних перетворень.

Список використаних джерел

1. Володько В.В. Ровенчак О.А. Моделі соціокультурної адаптації мігрантів // Вісник Львів. Ун-ту. Серія Соціологія. – 2008. – Вип. 2. – С. 182-210.
2. Канюк О. Іншомовна компетентність майбутніх соціальних працівників як компонент змісту професійної підготовки // Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка. 2014. – Вип. 8. – С.249-254.
3. Кострицька С. І., Зуєнок І. І. Іншомовна підготовка майбутніх фахівців нового тисячоліття: тенденції, інновації та перспективи // Економічний вісник. – 2013. – №1. – С. 151-160.
4. Мигович І. І. До питання про зміст професійної підготовки фахівців соціальної сфери. // Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні і за рубежом. – Ужгород: „Art Line”, 2003. – С. 227-230.
5. Рекомендації Комітету Ради Європи з питань освіти. Загальноєвропейські положення щодо володіння мовами. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 260 с. – С. 24.
6. Сидорчук О.В. Роль комунікативних ситуацій у професійно орієнтованій іншомовній підготовці як метод формування професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця соціальної сфери // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – Серія 5. Педагогічні науки: реальність та перспективи. – 2018. – Вип. 60. – С. 110-113.
7. Тимошук О. Іншомовна підготовка як засіб підвищення конкурентоспроможності сучасного фахівця машинобудівної галузі // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2018. – Вип. 1. – С. 38-48.